

ზ. ფორჩხიძე

ი ლ ი
მ ო ს ა უ ვ ი ლ ი

ზემოქმედებითი პორტრეტი

3

© საქართველოს სსრ საზოგადოება „ცოდნა“, 1976 წ.

რედაქტორი გ. მარგველაშვილი

გარეკანი მხატვარ ვ. რუსეცკისა

გადაეცა წარმოებას 18. 06. 76. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 31. 08. 76.
ჭალალდის ზომა $84 \times 108\frac{1}{32}$; ნაბეჭდი თაბახი 1,0; საღრ.-საგამომცემლო
თაბახი 1,5.

უე 04336

ტირაჟი 49.800

შეკვ. № 2157

ფასი 10 კაპ.

საქართველოს სსრ საზოგადოება „ცოდნა“
თბილისი, ლენინის ქ. № 35

საქართველოს კპ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა
თბილისი, ლენინის ქ. № 14

Типография Изд-ва ЦК КП Грузии, ул. Ленина, № 14

ქვეყანაზე ყველას და ყველაფერს თავისი საწყისი აქვს, თავისი გაჩენის მიზეზი... და როგორც ცოცხალ არსებას, ლექსსაც აქვს თავისი ბედნიერი თუ უბედური შობის საათი, ლექსსაც თავისი სიცოცხლისა და სიკვდილის ეამი უწერია. არიან უკვდავებიც, მაგრამ მათი გაჩენა ისევე საიდუმლოებათაა მოცული, როგორც თვით უკვდავება. ცხადი ერთია: ლექსიც ბრძოლისა და მოქმედებისათვის ჩნდება ქვეყნად... როგორც ცოცხალ არსებას, ლექსსაც გაჩენის დღიდანვე თან ახლავს თავისი სახიერება, ილბაღი. არიან ლექსები, თხზულებანი, რომელთა გარეგნული თუ შინაგანი სიანთლე იმთავითვე შესამჩნევი ხდება და გზას იოლად იკაჯავენ მკითხველთა გულისაკენ. ერთხანს ხალისიანად ცოცხლობენ კიდევ, დიდი პოპულარობითაც სარგებლობენ, მერე კი ნაწილი ამგვარი ღირსეული თუ ეპიური თხზულებებისა თანდათან, შეუმჩნეველად კარგავენ სიცოცხლის უნარს: ან სრულ დავიწყებას ეძლევიან ან მეტად უღიმღამოდ ბეუტავენ ჩვენს მეხსიერებაში.

არიან ისეთებიც, რომელთა მშვენიერების თუ ღირებულების აღქმას მეტი დრო სჭირდება, მეტ ყურადღებას მოითხოვს, რადგან შიგ მეტი იღუმალებაა ჩაქოვილი, სიცოცხლის მეტი ფარული ენერგიაა ჩაღვრილი. ეს იმაზეა დამოკიდებული თუ ლექსის, თხზულების სახება-სხეული, ამ შემთხვევაში ცოცხალი არსება, რა ღირებულების იდეურ-მხატვრული ჩანაფიქრითაა შექმნილი, როგორია შექ-ჩრდილებითაა შემოსილი, რა ღირებულების ვნებებითა და აზრებითაა დატვირთული და ბოლოს როგორი ფერებითაა გასპეტაკებული.

ქვეყანაზე აუარებელი ფერია, რომელთა უკლებლივ ხილვა-შეგრძნება ყველას არ შეუძლია, ყველასათვის არცაა საჭირო, საჭიროც რომ იყოს, შეუძლებელიცაა. ამიტომ არის პოეზია უკვდავი, ამოუწურავი...

დასაბამიდან დღემდე კულტურულმა კაცობრიობამ იმდენი პოეტური საოცრებანი დააგროვა, ბოლო საუკუნეებში ჩვენ საერთოდ იშვიათად თუ ვხდებით ისეთი დიდი, ახალი პოეტური აღმოჩენების მოწმე, რომელთა წიაღისეულ ფასეულობას, განათებას რომელიმე კუთხით მაინც არ იცნობდეს პოეზია. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, პოეზიას, კერძოდ ლირიკას, როგორც თვით ბუნებას, ადამიანის სულის კვლავაც ახალი, ჯერაც უხილავი კონტინენტები არ გააჩნდეს. ამიტომაც ყოველი შემოქმედი იმდენადაა საინტერესო, რამდენადაც იგი სწორედ ამ ახალი, სხვისთვის მიუკვლეველი კონტინენტების აღმოჩენისათვის ისწრაფვის იმ ახალი პოლიტიკური და სულიერი მოძრაობის გამოსახატავად, რომელსაც მას თავისი დრო უყენებს. ხოლო პოეზიაში ახალი კონტინენტების მიკვლევა შეუძლებელია, პოეტური აზროვნებისა და ფორმის სიახლესთან ერთად, ცხოვრებისეული მწვავე საკითხების, ყოველდღიურ ცხოვრებასთან გულწრფელი, განუწყვეტელი, მჭიდრო კავშირის დაუშყარებლად. ამდენად შემოქმედის საზოგადოებრივი მნიშვნელობა იმდენად უფრო დიდია, რამდენადაც იგი თავისი დროის სულიერ მოთხოვნილებებს სრულყოფილად, დამაჯერებლად გამოხატავს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ახალი პოეტური გამომსახველობითი საშუალებებით.

როცა ამ თვალსაზრისით თანამედროვე ქართული ლიტერატურის დიდ წარმომადგენლებს ვიხსენებთ, მეგობარ მწერალთა შორის ამაყად გამოიყურება მეტად თავისებური კოლორიტული ფიგურა — ილო მოსაშვილი, როგორც უნაზესი გრძნობების ქეშპარიტი პოეტი-ლირიკოსი, პოეტი-დრამატურგი, პოეტი-ტრიბუნი, რომელიც ქართულ ეროვნულ სიტყვას, სამშობლოს სიცოცხლის უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ისე ემსახურა, როგორც ამას მისი მშობელი ხალხის აწმყო და უკეთესი მომავალი მოითხოვდა.

ილო მოსაშვილი მხოლოდ ბრძოლისა და მოქმედებისათვის იყო გაჩენილი. იგი სიყრმიდანვე ცხოვრების შეთავულში ტრიალებდა, სწორი საზოგადოებრივი, სახალხო ეროვნული აზრის ჩამოყალიბებისათვის მუდამ წინა ხაზზე იბრძოდა საქმითა და სიტყვით. ამიტომაც, პოეტის ლიტერატურულ მეშვეობაზე

რომ სწორი, შეუმცდარი წარმოდგენა გექონდეს, ვიდრე მის მაღალმხატვრულ შემოქმედებაზე ვიტყოდეთ რამეს, საჭიროდ მიგვაჩნია გავიხსენოთ მისი ბიოგრაფიის ზოგიერთი მთავარი მომენტი მაინც.

* * *

ილო მოსაშვილი დაიბადა 1896 წლის 7 იანვარს, ფშავეში, სოფელ ჩარგალში, იმ მიწაზე, იმ გარემოში, სადაც ვაჟა-ფშაველა იშვა და აღიზარდა. ილო მოსაშვილიც სწორედ პოეზიის ამ იდუმალებით მოცულ ჯადოსნურ მხარეში იზრდებოდა ცხრა წლამდე. აქ ისწავლა თავისი მამისაგან წერა-კითხვა, აქ გაიგონა მაღალი მთებიდან მორღვეული ზეგვების ყრუ ბუბუნი, წრიაჰ ქარაფებზე რომ მოგორავდნენ და ხეებში შეჰზარავი ზრი-ალით შვავდებოდნენ. აქ გაიგონა ფშაველი ღინჯი სახალხო მთქმელების სხარტი კაფიებიცა და თავისი სახელოვანი ბიძა — ვაჟა-ფშაველას გრძნეული სტრიქონებიც. ამ მაღლიან მიწაზე დააბიჯა პოეტმა პირველად ფეხი, აქ იზილა მზით განათებული თოვლიანი მწვერვალების სისპეტავე, ვარსკვლავებით მოჭედ-ილი ცა, ავდრიანი დღეების ჯანლიანობა, პირქუში მთების შეუვალობა და გაზაფხულის მომხიბვლელი, ხვეწილოვანი ფერების სილბო და მშვენიერება, რაც მერე, გვიან სიჭაბუკეში, მეტად ხელშესახები მეტყველი ფერებით არსახა პოეტის შემოქმედებაში.

ილო მოსაშვილის მამა — ონისიმე წლების მანძილზე ფშავეში, ვაჟა-ფშაველას მამასთან, მღვდელ პავლე რაზიკაშვილთან მთავარდიაკვნად მსახურობდა. აქ მან ცოლად შეირთო ვაჟას მამის ბიძაშვილის ქვეთარ რაზიკაშვილის ასული და ამით კიდევ უფრო დაუახლოვდა რაზიკაშვილების ოჯახს. საერთოდ, პავლე და ონისიმე თავიდანვე კარგ განწყობილებაში ყოფილან. ისინი თურმე ხალხში უფრო წერა-კითხვას ავრცელებდნენ, ვიდრე მღვდელმსახურობდნენ. ბუნებრივია, პატარა ილო რაზიკაშვილების ოჯახში ტრიალებდა და როცა 1905 წელს ცხრა წლის ასაკში თელავის სასულიერო სასწავლებელში მიაბარეს, მასთან გამოჰყვა დედულეთიდან სამყაროს პირველ ხილვისას

მიღებული მდიდარი შთაბეჭდილებები, რომელმაც სიმწიფის ასაკში მისი შინაგანი პოეტური მრწამსის ფორმირებაში უთუოდ დიდი როლი ითამაშა და ახალგაზრდობის წლებშივე გაუღვიძა სახალხო საზოგადოებრივი ინტერესები.

ილო მოსაშვილს, 1909 წელს თელავის სასულიერო სასწავლებელს რომ ამთავრებდა, მოულოდნელად გარდაეცვალა მამა, რომელიც უკვე 1905 წლიდან ქიზიყში, მშობლიურ სოფელ ვაქირში ცხოვრობდა თავისი მრავალრიცხოვანი ოჯახით (მას შვიდი შვილი ჰყოლია — ოთხი ქალი და სამი ვაჟი). მაგრამ მზრუნველი, მოსიყვარულე დედის — მოქირსის მეოხებით იგი მაინც ახერხებს სწავლის გაგრძელებას თბილისის სასულიერო სემინარიაში. ამ პერიოდში, ეტყობა, მას დიდ დახმარებას უწევს თავისი დიდი ბიძა ვაჟა-ფშაველა, რომელიც, როგორც აზლო ნათესავი, ხშირი სტუმარი ყოფილა მომავალი პოეტის ოჯახისა ქიზიყში. „...ვაჟა-ფშაველას დახმარებით ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებიდან სტიპენდია დამენიშნა“, — ვკითხულობთ პოეტის მიერ დაწერილ მოკლე ბიოგრაფიაში და ჩვენთვის ნათელი ხდება, თუ რა დიდ გულისხმიერებას იჩენდა დიდი მწერალი ახალგაზრდა ილოს მიმართ. ბუნებრივია, ქემშარიტად სახალხო პოეტი და საზოგადო მოღვაწე — ვაჟა-ფშაველა, რომელიც ქართველი ხალხის უკეთეს მომავალს ახალგაზრდობის მოწინავე კეთილშობილური იდეებით აღზრდაში ხედავდა, არა მარტო მის ეკონომიურ მდგომარეობაზე, არამედ მის შინაგან სულიერ სიმდიდრესა და სიწმინდეზე ზრუნავდა, რისთვისაც იგი ხემინარიის კედლებს შორისაც ხშირად აკითხავდა მომავალ პოეტს და, რაღა თქმა უნდა, ალბათ, საკირო რჩევა-დარიგებასაც აძლევდა.

ილო მოსაშვილის პირველი „ლიტერატურული ნათლობა“ 1910 წელს მოხდა გაზეთ „სინათლეში“, რომლის რედაქტორი გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე ივანე როსტომაშვილი იყო. ამის შემდეგ ახალგაზრდა პოეტი ხშირად აგზავნიდა თავის ლექსებს მაშინდელ საყმაწვილო ჟურნალებში „ჩეჩილსა“ და „ნაკადულში“. 1913 წელს კი სემინარიის კურსდამთავრებული პეტერბურგში მიემგზავრება განათლების მისაღებად, სადაც ფსიქო-ნერვოლოგიური ინსტიტუტის იურიდიულ ფაკულტეტ-

ზე მოეწყო. მაგრამ იქ დიდხანს არ დარჩენილა. მასზე ცუდად იმოქმედა პეტერბურგის სუსხიანმა ჰავამ და 1914 წელს ხარკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გადადის სწავლის გასაგრძელებლად იმავე სპეციალობით, სადაც 1917 წლამდე რჩება. სტუდენტობის პერიოდში (1913—1917) იღო საქართველოში მხოლოდ საზაფხულო არდადეგებზე ჩამოდიოდა და დროს მახლობელთა შორის ატარებდა. 1914 წლის ზაფხულში, როცა იგი თავის სოფელში ისვენებდა, ცოლად შეირთო სოფელ მაღაროს მთავარდიაკვნის ვლადიმერ ნესტიაშვილის ასული თამარი, რომელიც მისი საკმაოდ ბოზოქარი და მღელვარე ცხოვრების სამუდამო ერთგული მეგობარი გახდა.

ხარკოვის უნივერსიტეტის სრული კურსი იღო მოსაშვილმა 1917 წელს დაასრულა, მაგრამ უსახსრობის გამო სახელმწიფო გამოცდების ჩაბარება ვეღარ მოახერხა და რევოლუციის ქარიშხლებით ანთებულ საქართველოში დაბრუნდა. სამშობლოში დაბრუნებისთანავე, 1917 წელს, ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში—„თეატრი და ცხოვრება“, „ხმა კახეთისა“ ზედიზედ აქვეყნებს ლექსებს, პატარა მოთხრობებს, ფელეტონებს, წერს პიესებს და გატაცებით მონაწილეობს სცენისმოყვარეთა მიერ გამართულ სპექტაკლებში სიღნაღსა და თელავში. ამავე დროს მუშაობს სიღნაღის სხვადასხვა დაწესებულებაში. მაგრამ საქართველოში მენშევიკების ბატონობის წლებში პოეტის მამოებელი სული ამაოდ ეძებს სიმშვიდეს, ვერ პოულობს შემოქმედებით ატმოსფეროს, რის გამოც გვიან თავის მოკლე ავტობიოგრაფიაში სინანულით წერს: „ჩემთვის დრო 1918 წლიდან 1921 წლის თებერვლამდე — სრული აბნეულობის პერიოდი“. ხოლო როცა 1921 წლის 19 თებერვალს სიღნაღში წითელი ჯარი შემოვიდა, იღო მოსაშვილი მისთვის ჩვეული მგზნებარე ტემპერამენტი და პათოზით მყისვე, უყოყმანოდ ჩაება საბჭოთა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და, რასაკვირველია, პოეტის შინაგანმა შემოქმედებითმა ენერგიამაც ფართო გასაქანი პოემა. „...იმ დღიდან მე საესებით გულწრფელად და პატიოსნად შევუდექი მუშაობას“, — წერს პოეტი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ იღო მოსაშვილი სიღნაღში მხოლოდ ხუთი წელი ცხოვ-

რობდა, სადაც აქტიურ საზოგადოებრივ მუშაობას ეწეოდა. 1926 წლიდან იგი საცხოვრებლად თბილისში გადმოდის და თავდავიწყებით ეწევა ლიტერატურულ მუშაობას. პოეტი ჯერ რესპუბლიკური ჟურნალის „სინათლის“ პასუხისმგებელ მდივნად ინიშნება, მერე ცენტრალური კომიტეტის გაზეთ „ახალი სოფლის“ რედაქციაში მუშაობს და ამავე დროს მეტად აქტიურად თანამშრომლობს მაშინდელ ჟურნალ-გაზეთებში: „კომუნისტი“, „მშრომელი ქალი“, „ლიტერატურული საქართველო“, „დროშა“, „მნათობი“ და სხვ.

1927 წელს ილო მოსაშვილი მეგობარ ქართველ მწერლებთან ერთად ადგენს ლიტერატურულ დაჯგუფებას „არიფიონი“, რომელშიც გაერთიანებული იყვნენ მიხეილ ჭავჭავაძე, შალვა დადიანი, გალაკტიონ ტაბიძე, გერონტი ქიქოძე, ლეო ქიჩიელი, კონსტანტინე ჭიჭინაძე, ვასო გორგაძე, კონსტანტინე კაპანელი, დავით სულიაშვილი, პეტრე ქავთარაძე, იოსებ ტატიშვილი, სანდრო შანშიაშვილი და ლევან მეტრეველი. და აქ საგულისხმო ის არის, რომ ეს ლიტერატურული დაჯგუფება შორს იდგა იმდროინდელი დეკადენტური თუ ფუტურისტული ლიტერატურული დაჯგუფებებისაგან, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ „არიფიონელები“ არც პროლეტარული მწერლობის იდეურ-მხატვრულ შეხედულებებს იზიარებდნენ მაინც და მაინც. თვით ილო მოსაშვილი 1927 წელს „არიფიონელების“ პირველ კრებულშივე ათავსებს ლექსს „უღელტეხილზე“, რომელსაც ილია ჭავჭავაძის უკვდავი სტრიქონები აქვს წამძღვარებული: „ჩვენ უნდა ვსდიოთ ეხლა სხვა ვარსკვლავს, ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი, ჩვენ უნდა მივცეთ მომავალი ხალხს“. და ეს იმაზე მიგვინიშნებს, რომ იმ დროისათვის ილო მოსაშვილს ნათლად აქვს ჩამოყალიბებული თავისი ლიტერატურული შეხედულებები და მტკიცედ იბრძვის ქართული ლიტერატურის განახლებისა და განვითარებისათვის, ქართველი ხალხის ეკონომიური და კულტურული ყოფის ამაღლებისათვის.

ილო მოსაშვილი თავისი თაობის პოეტებს შორის თითქმის ერთადერთი პოეტია, რომელსაც საქართველოში არ განუცდია სამბოლისტური პოეზიის გავლენა. იგი იმთავითვე ქართული

კლასიკურ პოეზიის ტრადიციებზე დადგა და: ჯახსალი, პათე-
ტიკური სამოქალაქო პოეზიის ბევრი საუკეთესო ნიმუში შე-
ქმნა. ილო მოსაშვილი მუდამ წინააღმდეგი იყო ლიტერატუ-
რაში მოჩვენებითი დეკადენტურ-ფორმალური ძიებებისა.
მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს იგი უგულვებელ-
ყოფდა პოეზიაში სიახლესა და მოდერნიზმს. პირიქით, მისი
პოეტური ენის ფენომენი მუდამ სიახლის დიდი გრძნობითაა
აღბეჭდილი, მაგრამ ამას იგი, წინააღმდეგ ხელოვნური ფორ-
მალიზმისა, შინაგანი პოეტური აზროვნების სიახლით აღწევს
და ეს არის პოეტის ჭეშმარიტი გამარჯვება. ამ პრინციპითაა
შექმნილი როგორც მისი ლირიკული ლექსები, ისე მისი პოე-
მებიც, მოთხრობებიცა და დრამატული ნაწარმოებებიც. მაგ-
რამ ვიდრე მათ ლიტერატურულ თავისებურებაზე ვიტყოდეთ
რამეს, ჯერ მის ლირიკულ ქმნილებებზე შევჩერდებით...

ვისაც პოეზიაზე ხშირად უფიქრია, დამერწმუნება: არის
ხოლმე წუთი, რაღაც მიზეზითა თუ უმიზეზოდ გაგახსენდება
რომელიმე პოეტის შენი საყვარელი სტრიქონები და მორჩა...
სადაც არ უნდა იყო, რასაც არ უნდა აკეთებდე, იმეორებ
გულში ჩუქად და აღარ გავიწყდება; საშველს აღარ გაძლევს
ცოცხალი პოეტური სახეები, ფრთიანი გამოთქმები. ერთს
იტყვი და მეორე გაგახსენდება, მეორეს იტყვი და მე-
სამე... თვალწინ გაიელვებს პოეტის სახეა. მერე მის
ცხოვრებაზე ფიქრი აგვეკიატება, მის პოეზიას აკვირდები, მეხ-
სიერებაში განვლილი დღეები ცოცხლდებიან და ახლა მგზნე-
ბარე სტრიქონებში თანდათან უფრო მთელი სიცხადით ცოც-
ხლდება პოეტის ნაშთილი სახე, მისი გულის ფეთქვა გესმის,
მის სევდასა და სიხარულს განიცდი. უფრო ის სტრიქონები გა-
გონდება, რომელშიც პოეტის მეტი ცეცხლი, მეტი სულიერი
სიმდიდრე, მეტი ფიქრი და სინათლე გეგულება. მოუსვენრობა
გიპყრობს, ცხოვრებას აკვირდები, მეგობრებს აკვირდები, შენ
თავსაც აკვირდები და გიხარია, რომ პოეტის სახეა კვლავ შენ-
თანაა, არ გშორდება, სიცოცხლეს არ გავიწყებს, არც თავს გა-

ვიწყებს, შემოქმედებისათვის აღგავზნებს, სიკეთისათვის გან-
გაწყობს. ეს არის პოეზიის მაღლი, პოეტის უკვდავება..

ჩვენი წარმოდგენით, პოეტური შემოქმედების შეფასების
ერთ-ერთი ზუსტი და უტყუარი საზომი მაინც ის არის, თუ
პოეტის ნაღვაწი, ნახელავი, სევდით თუ სიხარულით ნაძერწი
სტრიქონები რამდენად ეხმიანება, ეხმარება ადამიანის სულს
შეჭირვებისა თუ სიხარულის ეპს, რამდენადაა იგი ჩვენს მეზ-
სიერებაში აღბეჭდილი, როგორ ფიქრსა და ზრახვებს აღგვიძ-
რავს, როცა კი გაგვახსენდება პოეტის ლირიკული ქმნილებები,
რა პოეტური სიმძაფრითა და ძაბვით განგვაცდევინებს ლექსის
ლირიკულ ჩანაფიქრს; როგორი ფორპითა და პოეტური ტაქ-
ტით გადმოგვცემს, გვაწვდის თავის განწყობილებებს, რა უცხო
პოეტური სანახაობითა და ხილვებით აღაჯებს ჩვენს სულს და
ბოლოს, რა ფასეულობის იდეურ-მხატვრული აზროვნებითა და
შთაბეჭდილებებით ამდიდრებს ჩვენს მეხსიერებას. აპიტომაც
მინდა გავიხსენო ერთი შემთხვევა...

* * *

კახეთში მივდიოდით. ღრუბლიანი დღე იდგა. ცოტას ჟინ-
ულავდა კიდეც. გავიარეთ ლოჭინი, პატარძეული, ნინოწმინ-
და, კაკაბეთი და ის იყო, მელაანში შევედით, წვიმამაც იმატა.
შევწუხდით. სიღნაღის გადასახედიდან გვსურდა გვეხილა ზე-
ადი ალჩხნის ველი. მაგრამ აშინდს პირი არ უჩანდა...

გომბორის მხრიდან კიდევე უფრო ჩამოხნულდა ცა. მარც-
ხნივ გავუხვიეთ. გზაზე გაწუწული ჯაგი და თრიმლის ბუჩქები
მოგვაცილებდა. ფართო გზატკეცილით შევედით ტყეში. ჩავი-
არეთ ჩალაშებული ბარჯისხევი. ჩავაკებულში შევჩერდით წყა-
როსთან. კოკისპირული მსხვილი წვიმა კიდევე უფრო მაგრად
უთხლაშუნებდა მუხის ფოთლებსა და მანქანის საბურავს. გზა-
ზე, როგორც ეს ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, რა არ გავიხსე-
ნეთ, რა არა ვთქვით და ბოლოს ისევე პოეზიაზე ჩამოვავდეთ
საუბარი...

ჩამოხნელებულ ხეობას გავხედე, უნებლიეთ სულში ილო
მოსაშვილის სტრიქონებმა შეიფრთხიალეს, ისე როგორც ულ-
რან ტყეში შეიფრთხიალეს ზოლმე დამფრთხალი ფრინველი:

ტყე უღრანი და ტყე ჟღახველი,
 ჩაბნელებული ტევრში კიდური,
 თითქო უძირო კაში ჩახველი,
 თმებით ტოტებზე ჩამოკიდული.
 მიჰყვები უღრანს, ჩუმად მიჰყვები,
 ფოთოლი ფოთოლს ტირილით სტოვებს,
 უცებ შედგები და ბილიკები
 ირმის რქებივით გაშლიან შტოებს.
 საით წახვიდე, ბალახს ეკვრები
 და ყნოსავ მიწას ნადირის გემით,
 ვინ იცის, რომელ ხეს შეეყრები,
 რომ შეგზურივით გაგძღვეს ტყეში.

იქნებ ეს სტრიქონები სწორედ ამ ბარჯისხევეში თქვა პირ-
 ველად პოეტმა, — გავიფიქრე და მყისვე თვალწინ დამიდგა
 წარმოსადგეგი, ქორის თვალნებით დინჯად გამომზიარალი, ქარმა-
 გი ვაჟკაცი, რომლის ამაყი სული სიყრმიდანვე საბედისწეროდ
 იყო დადაღული ქართველი ხალხისა და სამშობლოს სიყვარუ-
 ლით...

მძლოლმა მანქანა ამოძრავა, აქოთქოთებული ძრავი და-
 ბალ ღვრინზე გადავიდა და მანქანა სწრაფად გასრიალდა.

მე ისევ ილოს ლექსი გამახსენდა, სადაც პოეტი სინანულით
 ეთხოვება მშობლიურ სოფელს და გულისშემძვრელი ლირიკუ-
 ლი ხმით უმღერის იქ გატარებულ ბავშვობის დღეებს, დაუვიწყ-
 არი ფერებით ხატავს საქართველოს უმშვენიერეს ნაჩრებს —
 კახეთს:

მიდის ქვეყანა ურმის, კამეჩის,
 ღირღიტა გუთნის, მეხრის აღოსი,
 ვისღა შეხვდება შუალამეში
 ზეინების გვერდით თვლელა კალოზე...
 თვალი შორიდან შენს ქედებს იჟერს,
 ფიქრში მიჰქრიან ლასტის ქოხები,
 ვხედავ მიმავალ ნიშნობის ბიჭებს
 ნუშია გულების ახალობებით.

ვამბობ ამ სტრიქონებს და ვგრძნობ, ყველას ერთნაირად
 გვივლის ტანში ჟრუანტელი. მერე კი თითქოს ყელში გვაწვება
 რაღაც და სუნთქვა გვეკვრის, როცა ჩემი მეგობარი ამ ლექსის
 სტროფს დაგუდული ხმით წარმოთქვამს:

ვიცი მიდარდებს ერთგული ძაღლი,
ის ჩვენი სახლის ბებერი მნათე,
თვალეbs შარაზე ცქერაში დალილს,
გადაათარებს დაკბენილ თათებს.

ყველანი აღტაცებულნი ვართ...

შიგა კახეთში შევდივართ. ვგრძნობთ: პოეზიის სურნელით
ისეა ახლა ჩვენი სული გაჟღენთილი, როგორც ეს მადლიანი
მიწა ამ კოკისპირული წვიმით...

ჩვენს კამათსა და საუბარში წვიმამ თანდათანობით იკლო
მერე სულ შეწყდა ბაკურციხეში რომ გაველით, სასწაული ვა-
ხილეთ: ალაზნის ველზე მზე ბღვრიალებდა, გომბორის მხა-
რეს შავი ღრუბლები გამქრალიყო. ლურჯად დაფენილ ვენახებ-
სა და ხოდაბუნებს რძისფერი ოხშივარი ასდიოდა. შორს კავკა-
სიონის კალთები თეთრი ნისლებით ჩამოძენილიყო. ჩვენი მან-
ქანა წინანდლისაკენ მიჰქროდა. გზადაგზა ეზოებში ახლად შე-
თვალებული ბლის წითელი კუნწულები ელავდნენ ფოთლებში.
ხალხი ზვრებსა და მინდვრებს მოსდებოდა: რწყავდნენ, მარგ-
ლიდნენ, თიბავდნენ... ყველაფერი ეს პოეზია იყო და ალბათ
ამიტომაც არ გვასვენებდა ილო მოსაშვილის ლექსი:

ისევ სოფელი,
ჩალა,
ყავარი,
შეყვარებული გულით ნახული...
აქ არის
ჩემი ნაბინავარი,
ახლა მღუმარე, მობალახული...

უნებლიეთ უკან მოვიხედე. ვინანე: შორს იყო მისი ვაჭირი,
მისი სახლი და ეზო. საშაგიეროდ თვითონ იყო ჩვენთან: თით-
ქოს პოეტის ორეული გვერდით გვიჯდა და სევდამორეული
ხმით გვაწვევებდა სულში:

ჯერ ისევ ბავშვი ვიყავი მაშინ,
გულს მოგონება დღესაც ანახებს,
სად იყო სევდა სიმღერის ხმაში,
ყველა მიყვარდა ამ ქვეყანაზე.
ძლივს გადავერჩი
იბბალს დაცერილს,

ეხლა ლექსებში სულ სხვა გულია,
დედი, ხომ ატყობ სახეს დასერილს,
ტყეზე ქარიშხალს გადაუვლია!

მეგობრები სდუმან. მე ისევ ილოს ადრინდელ ლექსებზე ვფიქრობ. ვხედავ მის „ჩალურ ქოხებს“, საიდანაც ხან მოწყენილი ყვითელი ჩიტით იმზირება სევდა, ხან ბობოქარი ქარიშხლები ამორბიან. ასე უღმერთოდ რომ უწეწავს სულს პოეტს თავისი სიჭაბუკის ადრიან გაზაფხულზე; ვხედავ მის უზრუნველ ბავშვობის დღეებს, როცა „დედის გამთბარ უბეში ჰქონდა ლოყები ნაამბორები“ და მიკვირს, როგორი სიწრფელით გადმოგვცემს ყოველივე ამას, როგორი უბრალოებითა და უშუალოებით ხატავს: „როს შუალამე მხრებზე მეხურა და ქოხს გრიგალი კენესით ზარავდა, დედას ვეკვროდი როგორც ბელურა, მეგონა, ვინმე მომიპარავდა“.

ბავშვობაში განცდილი სულიერი მღელვარების ასეთი ზუსტი ჩანაწერი, ალბათ, იშვიათია პოეზიაში!..

მანქანა ისევ მისრიალებს ლარივით გაჭიმულ გზაზე. გვეჩვენება, თითქოს ჩვენც პოეტთან ერთად ვეთხოვებით ბავშვობას, სიჭაბუკეს, რევოლუციის მშფოთვარე წლებს და შორიდან გვესმის:

ალარც ბიჭები ფეხშიშველები,
ალარც ხბორები,
ალარც თოლია.
მოვიდა გმირი რკინის ხელებით
და თავის გზაზე გამოყოლია...

დიახ. ეს გმირი ჩვენი ახალი, სისხლმოჭარბებული ცხოვრების შემოქმედია. მაგრამ ყოველივე ეს თავისთავად არ მოსულა: იყო ბრძოლები, გაორება, ეჭვი, მსხვერპლი. მაგრამ ყველაფერი ეს ცხოვრებისეული იყო, ყველაფერს ჰქონდა თავისი რომანტიკა, გამართლება, რის გამოც 1928 წელს გულწრფელად წერდა ილო მოსაშვილი:

უიმედობის ჯვარზე გაკრული,
გაუვალ გზებზე ბევრჯერ დავეცი,
ბევრჯერ მჭონია გული ნაკლული
და ბევრჯერ განცდა უუკვდავესი.

მაგრამ ზა არის ისე ცხოვრება,
არ ჰქონდეს ეინი მოუსვენაროდ
გადვიქცეოდით მაშინ მძორებად
და გამოგვხრავდა მიწა ვერანი.

ემში იქ არის, სადაც ქარია,
ქარი, რომ მყერდი მყერდზე გვიგალოს,
სიციცხლეც, გულიც, ლექსიც მკვდარია, —
უქარიშხალო და უგრიგალო.

წინანდალში მივედით. ქავჭავაძისეულ ბაღში ნაწვიმარი მი-
წისა და ყვავილებს რაღაც მათრობელა სურნელი ჩაგუბებუ-
ლიყო. დაბურული ცაცხვის, მუხისა თუ ათასნაირი უცხო ჭი-
შის ხეების ფოთლებში ჩიტები დაფრთხილებდნენ. თითქოს
თოვდაო, რაე დაფარფატებდა ჰაერში ყვავილთა დაცვენით
ფურცელი. ბალახებში ბუდიდან გადმოვარდნილი ბახალა შეე-
წიშნეთ. ახლა ილოს „მონადირული“ გაგვახსენდა:

ჩამოვარდა ბუდიდან დათოვლილი ბელურა,
გომბორისკენ შრიალით გაიარეს ღრუბლებმა,
გუშინ ჰაჟის კიუხში შავი ღამე გვეხურა,
ეხლა მწყემსის ჩონგური ცეცხლთან გვესაუბრება.

კლდებზე დასაღუპავად გადამდგარან ვერხვები,
ქარი ტირის ტოტებში მონადირის ცოლივით,
შუა ცეცხლი ავარდა და ნახლებში ვეხვევით,
ბიჭები და მუხები ერთად წამოწოლილნი.

ამ ლექსის რომანტიკული განწყობილება, მკვეთრი, თავისე-
ბური ინტონაცია საოცარი ბუნებრიობით გაისჰა წინანდლის
ბაღში, სადაც, ალბათ, მეგობართა შორის არაერთხელ გაუვლია
პოეტს, არაერთხელ უცქერია გახარებული თვალებით ბუნების
ამ ზორცშესაბულო მშვენიერებისათვის, ჩვენებრ უოცნებაა
პოეზიაზე და მასაც თავისი საყვარელი პოეტის ლექსები უთ-
ქვამს. და თუ ეს ასე იყო, მას, ალბათ, აქ ვაჟა-ფშაველას ცალ-
თვალა ლანდი ედგა თვალწინ და ისე აღიქვამდა პირქუში კავ-
კასიონის უტეხობას და ალაზნის ველზე მოსული ბალახის სილ-
ბოს. მით უმეტეს, რომ ილო ფშავში დაიბადა, იქვე იგრძნო
მშობლიური ქართული ანბანის სინატიფე, მისი განუმეორე-
ბელი მოხაზულობის მშვენიერება: „ა—ნამგალს ჰგავდა, ბ —

ვერცხლის სურას“, — წერდა პოეტი გვიან სიჭარმაგეში და განსაცვიფრებელი ხელოვნებით ხატავდა რუსთაველისა და ვაჟა-ფშაველას ღვთაებრივ პოეტურ სახეებს, ვაჟას სინათლით სავსე ქოხსა და „ვეფხისტყაოსნის“ ჯადოსნურ „გრძელ სტრიქონებს“.

ილო მოსაშვილის ეს ლექსი-„მოგონება“ ერთ-ერთი საუკეთესო ქმნილებაა მთელ ქართულ საბჭოთა პოეზიაში. აქ დიდი შემოქმედებითი ტაქტიკაა გახსნილი ვაჟა-ფშაველას პოეტური სულის იდეალებზე, „ვეფხისტყაოსნის“ განუზომელი შემოქმედების ძალა, რვა საუკუნის მანძილზე მოქმედი ვულკანივით რომ არყევდა ქართველი კაცის გულს, მოსვენებას არ აძლევდა გონებაგახსნილ მკითხველს. პოეტი მკვეთრი ფიგურალური თქმით გვაცნობს, რუსთაველის გენიის წაყოფი როგორ აღაგზნებდა და წვავდა მისებრ ნათელმხილველ ვაჟა-ფშაველას:

რა დაემართა... დააგდო წიგნი,
ერთად დახუკა ორთავე თვალი...
რქებზე წყარუნით ჩამოწყდა შიბნი
და ბუხრის თავზე შეირბა ხმალი,
გვიან წამოდგა და მკერდზე — შიგნით
თუნგივით ისხურა არაგვის წყალი.

ასე ლაკონიურად წერა მხოლოდ სიტყვაბედნიერი პოეტიკოსი ხვედრია!

ახლა ილო მოსაშვილის პოეტიკაზე ჩამოვადგდეთ საუბარი და გახარებულნი იმით, რომ მის პოეზიაში ვერ შევნიშნეთ შორეული ლიტერატურული რემისენციების ნასახიცი კი, ვერ აღმოვაჩინეთ სხვის მიერ განცდილისა და ნაგრძნობის კვალი, ჩვენს თვალში კიდევ უფრო მეტი ხიბლი და მშვენიება შეემატა პოეტის ლირიკულ ქმნილებებს, კიდევ უფრო მეტი ემოციურობით მოქმედებდა ჩვენს სულზე მისი მოულოდნელი ცოცხალი, შთამბეჭდავი პოეტური სახეები, უზადო ქართულით შესრულებული თუ ანღერებული სტრიქონები, მოსახლეტილი ხატოვანი თქმები, დინჯი, ენერგიული, ჯიშინი სიტყვა, სწორედ იმ მხარეში, იმ ადგილას, სადაც ასწლოვან ხეებს, ალბათ, ახლაც ახსოვთ ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, ილიასი და აკაკის კურთხეულ ბაგეებიდან

წარმოთქმული სტრიქონები. და როცა მეოცე საუკუნის სხვა გამოჩენილი პოეტების ლირიკული ხმებიც გავიხსენეთ, უმაღლეს 1922 წელს დაწერილი ილო მოსაშვილის სონეტი მოვიგონეთ, რამაც ერთხელ კიდევ გვაგრძნობინა პოეტის ძალა და თავის-თავადობა:

ვარ კალმახივით გაჟანგული არაგვის ქვიშით,
დღეს ალაზნმა ცხელი მეკრდი გადამიღამა,
ბედი შემება და წაქცევა ჩემი ილაშა,
მაგრამ მთებისკენ მიმაქანებს ამაყი ჩიში.

შეუპოვარი მყავდა მამა და დედა მწყემსი,
ეხლაც ბუხართან მეგონება ცოლი დევისა,
ბევრი მიზიდავს მეც ღრუბელი ლეკის მთებისა
და ღამე ნაბდის ნაგლეჩივით მგდებია მხრებზე.

ფშავსა და ქიზიყს ეაქორწინებ, როგორც ჭილაგებს,
როცა დოლიდან საქართველოს მოვუტან ბალდადს,
ჩემი დროების სიხარული გულს გამილაღებს.

ამ გზას მივენდე, ვთქვი სიმღერა მზის ჰანგებიდან,
და თუ მოგტყუებდი ან გულისტყმა არ გამინალდდა,
უფსკრულებისკენ, გაფრენილი უზანგებიდან.

შუადღე გადავიდა. დავტოვეთ წინანდალი. ახლა ყვარელი-საკენ ავიღეთ გეზი. მანქანა სწრაფად მიდიოდა. მძღოლი გავაფრთხილეთ, ნელა ევლო. თვალს იტაცებდა ალაზნის ველზე გადაჭიმული ხორბლისა და სიმინდის ნათესები, ახლად შეწამლული ვენახის უზარმაზარი ფართობები, მწვანეში ჩაფლული სოფლები, წითელი აგურით კეთილად ნაშენი ორსართულიანი საცხოვრებელი სახლები. აღტაცებას ველარ ვფარავდით, ყველანი უბის წიგნაკში რაღაცას ვინიშნავდით, გზაზე შეხვედრილი გლეხების წინ ვჩერდებოდით, ათას რამეს ვეკითხებოდით: ჭერჭერობით ყველაფერს კარგი პირი უჩანსო, გვპასუხობდნენ... და ასე დავდიოდით აღმა-დაღმა ალაზნის ჭალებში მთელი დღე. შემოვიარეთ ყვარლის შემოგარენი, ვინახულეთ დიდუბელი ალავერდისა და შუამთის მონასტერი. საღამო ხანად თელავის მიდამოებიც მოვიარეთ და თბილისისაკენ გამოვწიეთ გომბორის გზით.

თეთრ წყლებში რომ გაჰოვდიოდით, უეცრად მანქანა ლაფში ჩაგვეფლო. ძლივს, ვაივარგანით გავაღწიეთ სამშვიდობოა, მაგრამ მანქანა გაფუქდა, რალაც გატყდა. მძღოლმა გვითხრა, ამალამ ველარსად წახვალთო... გულწრფელად უნდა ვთქვა, ისეთი სალამო იდგა, იმნაირ ხასიათზე ვიყავით, არცა მწყენია. მეგობრებს შევხედე, ყველას სახეზე გაოცება შევნიშნე, მაგრამ სინანული არც ერთისათვის შემიმჩნევია. ერთხანს დაბნეულები ვიდექით, ვერაფერს ვახერხებდით. მხოლოდ მძღოლი უვლიდა მანქანას გარს და მეტი არაფერი. ვილაცამ გამომწვევად დაიძახა: რას უდგებართ, ფიჩხია საჭირო, კოცონი უნდა დავანთოთ...

გავაჩაღეთ ცეცხლი, მწვანე ბალახზე გავშალეთ სუფრა. რამდენჯერმე ჩამოვატარეთ სავსე ფიალა, გავხალისდით. ტყიდან ღამეული ჩიტების სტვენა ისმოდა, სადღაც ღელე ჩხრიალებდა. მალე სავსე მთვარე დაემხო თავზე გომბორს და ვილაცამ გიორგი ლეონიძის ლექსი თქვა: „მთვარე გომბორზე წაიქცა, რძით გავსებული ტაგანი“ და მყისვე ტიციანის სტრიქონები: „გამოვა წამით გომბორზე მთვარე და გორგასალი ხმალთა გადაწვეს“, მერე წამოვარდა და ცეცხლზე ფიჩხის რამდენიმე კონა ერთად დააყარა. თითქოს ცას მისწვდა კოცონი, ერთნაირად გვწვავდა ცეცხლი და ქართული სიტყვა. იმ ღამეს სიცოცხლის ყოველი წუთი საუკუნედ გვიღირდა. ვეყარეთ ღია ცისქვეშ, მიწაზე მწვანე ბალახში და გვინდოდა გვეგრძნო მარწის ჩურჩული, გვეწოვა ბალახის რძიანი ლეროები, გავვეგო ფრინველთა ენა, ამოგვეცნო ცისა და მიწის იღუმალება. მეგობრებს ლექსის თქმა ვთხოვე. დამეთანხმნენ, თანაც დასძინეს: ისეთი რამე გვითხარი, ეს ღამე სამუდამოდ დაგვამახსოვრდესო, და როგორც კი ვახსენე ილო მოსაშვილის ლექსი „ღამე გომბორზე“, ყველანი სულგანაბული შემომაქცერდნენ:

სალამო მოდის, როგორც მთაში მგზავრი ურჯულო,
შავი ნაბადით და ყაბალახით,
მინდა ამ ღამეს მიწა ვიგრძნო და ვეჩურჩულო,
ეწოვო ბალახი.

მთები დამსხდარან, როგორც კარის დარბაისლები,
და გვიგზავნიან თეთრ ანგელოზებს.

შემოხვევია გომბორს ნისლი,
ჩვენ — ოცნება საქართველოზე.

დღეს ჩვენც ვიყავით ვაუასავით მონადირენი,
ეხლა კი ვკრივართ ცის ქვეშ, კალოზე,
თუ სადმე ყვირის ნატყვიარი მკერდით ირემი,
ღმერთო, დალოცე!

მწვადი იწვება, შესევნიან ცეცხლს შამფურები,
ღვინით სავსე მოდის მათარა.
მთვარეა — როგორც გატენილი ძროხის ცურები,
ცა კი — პატარა.

ღახაძიარავად გვემუქრება უნაპირობა,
და ტანს გვიმძიმებს ნაბადივით ღამის ბეწვები,
განშორებისას გული თითქოს ფარულ ტიროდა:
მშვიდობით, ძმებო, ვერ დაგვეწვებით.

მინდორში ვკრივართ მუხლმოჭრილი მონადირენი,
ხოხბის ბუდობას გადასძახა სადღაც მამალმა...
ღმერთო, უშველე, თუ დატყრილი სადმე ირემი
ღამემ დაძალა!

კითხვა დავამთავრე და მეგობრებს გადავხედე: თავს ველარ
იკავებდნენ, ფეხზე წამოიჭრნენ, თითქოს სურდათ დედამიწა
შკერდში ჩაეკრათ, ხეს, ბალახებს, ჩიტებს, ვარსკვლავებს, ყვე-
ლას და ყველაფერს მოფერებოდნენ, მკლავებს შლიდნენ და
ხარბად ისუნთქავდნენ გომბორის რძიან ღამეს, ქეშმარიტი პო-
ეზიის უნაზეს მშვენიერებას და უზენაეს ძალას განიცდიდნენ.
მე ამ ლექსის შინაგან სინათლეზე, მის უაღრესად დახვეწილ
ფორმასა და ინდივიდუალური პოეტური ნახატის თაობაზე
არაფერი მითქვამს. არაფერი მითქვამს პოეტის მდიდარ ასოცე-
ფციებსა და პოეტური წარმოსახვების თავისებურებაზე, არ
მცდილვარ სტრიქონსა და სტრიქონს შუა მოთავსებული ქვე-
ტექსტების გახსნასა და ამოკითხვას. საჭიროდ არ მიმიჩნევია
ილო მოსაშვილის ლირიკულ ქმნილებების მშვენიერებაზე სა-
უბარი, უბრალოდ ვთქვი: მოჩანს თუ არა პოეტის ლექსებში
მისი დიდი კეთილშობილება და ფართო გული, აჰდენ ადამი-
ანურ სიკეთეს რომ იტევს და სიხარულს გვანიჭებს?.. და გათა-

~ მამებულმა იმით, რომ ყველანი უსიტყვოდ მეთანხმებოდნენ,
ისევ პოეტის უბადლო სტრიქონები მოვიშველიე:

გაშალოთ ნაბდები, ქვეყანა დიდია,
დიდება მტრედისფერ განთიადს.
დიდება ზეცაში რამდენიც ჩიტია,
რამდენი ვარსკვლავიც ანთია.

დიდება, რამდენიც უყვიბს არწივი
ბუნების გულსა და სიკეთეს,
დაღება ბელურა პატარა კაცივით
და ტოტზე ბუმბულის სასახლეს იკეთებს.

დაღება ტოროლა და როგორც მეკარე,
ყოველდღე შეაღებს ალიონს,
რომ ბალახს შეახოს ნისკარტის ეკალი
და ცვარი პირველმა დალიოს.

მოვიდეს მნათობი, ცას ღამის ნახშირი,
ცას შავი სარკველი ახადოს,
და როგორც მხატვარმა სურათი წაშლილი
ქვეყანა მეორედ დახატოს.

ამ ლექსით კიდევ უფრო მძლავრად ეიგრძენი ილო მოსა-
შვილის ლირიკული ხმის თავისებურება, დახვეწილი პოეტუ-
რი აზრის სიზუსტე, სიტყვის უაღრესი ეკონომია და მოხდენი-
ლი მხატვრული თემის, სათქმელის მომეტებული ლაკონიუ-
ტობა, ბუნების იდუმალების „მინდიასეული“ აღქმის დიდი
უნარი, ცოცხალი პოეტური ფრაზის სიმჭიდროვე და ნაქედო-
ბა, რაც როგორც ზემოთ დავრწმუნდით, ოღითგანვე ახასია-
თებს პოეტს.

წამით სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველანი ჩანავლულ კოცონს
ჩავცქეროდით. მთელ დღეს პოეზიაზე საუბრით გატაცებულნი
რადას არ ვიხსენებდით, რას აღარ ვწვდებოდით გუმანით. დალ-
ლას არ დაგიდედით, ღამეს ჩიუტად ვტეხდით, ვფხიზლობ-
დით, ოღონდაც მიწა გვეგრძნო, ცა გვეგრძნო, სიცოცხლე
გვეგრძნო და სიცოცხლის სიყვარულით აგვეცხო სული.

მე ჩემთვის ვიმეორებდი გულში ჩუმადა: „დიდება, ზეცაში
რამდენი ჩიტია, რამდენი ვარსკვლავიც ანთია.“ ასევე იმეორე-

ბდნენ ჩუმად გულში ალბათ სხვებიც: „დადგება ბელურა პატარა კაცივით და ტოტზე ბუმბულის სასახლეს იკეთებს“: ეს იყო წამით... უცებ დაირღვა დუმილი და თქოქოს გული ჩამწყდა, როცა ისევ გავიგონე რაღაც ნალვლიანი, სულში ჩამწვდომა ხმით წარმოთქმული ჩემი საყვარელი სტრიქონები: „განშორების ჟამს გული თითქოს ფარულ ტიროდა: მშვიდობით, ძმებო, ვერ დაგეწევით“. ანაზღეულად ფეხზე წამოვიჭერი, რაღაცას თქმა მინდოდა, მაგრამ ვერ ვახერხებდი. მხოლოდ სადღაც შორს, გულის კუნჭულში ვგრძნობდი, რომ ეს სტრიქონები პოეტს სიჭაბუკეში განცდილი დიდი სინანულის ან სიხარულის გახსენებით უნდა ჰქონოდა შთაგონებული და გავიფიქრე: მართლა რა იქნებოდა ჩვენი ცხოვრება, რომ ქვეყანაზე პოეზია არ ყოფილიყო, არ ყოფილიყო პოეტური მშვენიერება, სილამაზე და განგებას ადამიანისათვის არ მიეცა ყოველივე ამის განცდის, შემჩნევისა და შეგრძნების უნარი...

ხშირი ვარსკვლავები გაუჩინარდნენ ცაზე. ჩვენი კოცონის ფერფლის ფერი მთვარე მთების მიღმა ჩაიწურა გალელის, შორს კავკასიონის მწვერვალები აკიაფდნენ სივრცეში თეთრად. სადღაც შაშვმა გადიქახჭახა, ტოტიდან ტოტზე ჩიტი გადაფრინდა და გათენდა...

მძლოლმა ძრავი ახადა. ერთხანს რაღაცას ჩაკირკიტებდა, მერე საბურავები შეათვალიერა და ღიმილით თქვა: წავედით, ტყუილად გაგათევინეთ მინდორში ღამე. სანთლები იყო თურმე შესაცვლელი და ღამეში ვერ მივხვდი, — წაიბუტბუტა დარცხენით და საჭეს მიუჯდა.

ჩვენ ბალახზე გაფენილი სუფრა ავაღაგეთ. დოქებში ჩარჩენილი ღვინო მაღლიან მიწაზე მოვამცვრიეთ და ჩაფსხედით თუ არა, მყისვე თბილისისაკენ დავიძარი. გზაზე აღარაფერი გვითქვამს. მანქანის გაბმულ რწევაში იმ ღამითა და წინაღლით განცდილისა და ნაგრძნობის მოგონებებით ბურანში წასული ერთხანს უხმოდ ვთვლემდით. მერე პოეზიაზე საუბრით დაღლილებს და გომბორის ერთი დაუვიწყარი ღამის თეთრად გამთენებელთ თურმე ისე მაგრად ჩაგვეძინა, თბილისში შემოსვლაც არ გაგვიგია.

მას შემდეგ არაერთხელ გადაჰიკითხავს გულდასმით ის ლექსები, რომელთაც მთელი დღე-ღამის განმავლობაში ზეპირად ვამბობდით მე და ჩემი მეგობრები კახეთის გაჰქვირვალე ლაა ცისქვეშ და დიდი სიამოვნება მიგრძენია. ახლა წინ მიდევს პოეტის რჩეული ნაწერების სრული გამოცემა და უფრო მკვეთრად აღვიქვამ მისი შემოქმედების სისხლსავსეობასა და ფერთა სიმსუბუქეს, პოეტური აზროვნების სიღრმესა და პოზიტიური სიტყვის ძალასა და სიმძიმეს, ასე ეპოციურსა და მიწიერს რომ ხდის მის პოეზიას.

ილო მოსაშვილი მოტანილ საუკეთესო ლექსებთან ერთად პოეტური აზრისა და განცდის ზედმიწევნით კონდენსირებასა და სიმჭიდროვეს, პოეტური ფრაზის უაღრეს დახვეწილობას დიდი ოსტატობით აღწევს 1933 წელს დაწერილი ლექსების ციკლში, რომელთა ლირიკულ ჩანაფიქრს კარგად გამოხატავს საერთო სათაური — „უბის წიგნიდან“. ეს ლექსები გახლავთ: „აბდურახმან“, „შეხვედრა მყინვარებში“, „ლეკის ქალი“, „წყველა ჭიხვისა“, „მტირალი ქალი“, „ქალი წყაროსთან“, „მამალი ხობობი“, „გველი და არწივი“, „მეტივეები მთვარიან ღამით“, „მოხუცი მეჩონგურე“ და სხვ. ამ ციკლში გაერთიანებული ორ-სამ სტროფიანი ლექსები, როგორც პოეტის ბევრი სხვა ლირიკული ნაწარმოები, მომეტებულად ფაქიზი გემოვნებით დაწერილი ნოველებია, რომელთა სტრიქონებში მუდამ ზომიერად ანთია ჰემმარიტი პოეზიის ცეცხლი, რითაც ასე კეთილადაა განათებული ამ ლექსებში დახატული ადამიანთა სახეები, მათი სოციალური ყოფა, ვნება და სიხარული, მწუხარება და მისწრაფებანი. სანიმუშოდ მოვიტანთ ორ პატარა ლექსს:

გრიგალი ღრუბლებს კლდეებში ურევს,
ღრუბელი მინდვრებს შორიდან ხედავს,
ქარელი ქალი მიჰყვება ურემს
და თავდახრილი მისტირის ცხედარს.

ქარელი ქალის ცრემლის ბადია —
ნიაღვრიანი წელიწადია.

ყოველ საღამოს დაიდებს ჩოხას,
ხარჯალს და რაც კი ვაეის ლანღს იწვევს,

ჯერ მარილიან ცრემლებით პოხავს,
მერე კმარივით ლოგინში იწვენს.

ატამსა კრეფს, აკიდოებს ატანს,
ტოტზე ლატანს გადახრის და ტოკავს,
ხან მოსწყვეტს და ბუსუსიან ატამს,
დააკონებს აწითლებულ ლოყას.
ძირს მოზვერი მიწას ტორებს არტყამს
და ზმუილით მარილის ქვას ლოკავს.

მოზვერს მწყემსი სამარილეს უესებს,
ბარძაყები უგავს მუხის ბოძებს,
ხან ატამზე გაწოლილ ქალს უმზერს,
ხან უაზროდ აშტერდება მოზვერს.

აქ უსათუოდ არის ხილვა პირველყოფილი სიწმინდისა, შეგრძნება მიწისა, ტკივილიცა და სიხარულიც, ადამიანის ყოფას რომ ამშვენებს და ფერს მატებს, სიცოცხლეს აზრს აძლევს...

თქმა არ უნდა, პოეტური სიტყვის თავისებურება, ინტიმი, საოცარი სიცხადით გამოსკვივის ილო მოსაშვილის ლექსებში. მაგრამ დღეს ჩემზე განსაკუთრებული ცხოველმყოფელობით მოქმედებს და წარუშლელ შთაბეჭდილებას ტოვებს 1928 წელს პოეტის მიერ არსენა ოძელაშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი: „ჩემი ნაბადივით დაეშვება სალამო შავად, თითქოს ქვეყანა ქოხია ჩალური, ალგეთს გადაივლის და თრიალეთს ჩავა მთვარე ჩვენებური და ბორჩალული“. ეს ბოლო წლები სულ ამ მიდამოებში დავდივარ, ვტრიალებ და თითქოს ყოველთვის მახსენდება ეს სტრიქონები. თვალწინ მიდგას უკუღმართი ცხოვრებით განაწამები ვაჟკაცი და გული მიკედება, როცა ვკითხულობ:

მარაბდაში ხმალი გამოქედია,
დამაქროლებს არაბული უბელო,
ცისქვეშ ვეგდო — ვატყობ ჩემი ბედია,
და მხრებზე შენ მეხვეოდე, ღრუბელო.

მეგობარი — მარტო გულში იარა,
მარტო ქვა და ერთი კუბოს ფიცარი,
საწამლავით ავსებული ფიალა
და ძვლებამდე ჩამტვრეული ისარი,

მართლაც რომ ძვლებამდე ატამს აჲ ლექსის ნაღვლიანი კი-
ლო, მაგრამ მართალი პოეტური სახის სრულყოფით სიხარულს
ანიჭებს ადამიანს — ეს არის პოეტის დიდი გამარჯვება. ეტყო-
ბა, პოეტი უზომო სიხარულს განიცდიდა, ოდეს არსენას ოქმე-
ვინებდა:

ეს ანდერძი მიტევამს ქვეყნის წინაშე,
სიყვარულით გავეყარე საწუთროს,
ვინც მაქობოს ხელდახელ თუ რკინაში,
ჩემი ხმალი იმან დაისაყუთროს.

ეს სტრიქონები უეჭველად შეენის ილო მოსაშვილის ძლი-
ერ პიროვნებას. პოეტს განგებისაგან ჰქონდა ბინიკებული ჰებ-
რძოლი, გმირული სულის ადამიანის პოეტურად ხატვის უნარი
და მისი დახვეწილი პოეტური ქმნილებები დღესაც პირველ-
ქმნილი ცხოველმყოფელობით მოქმედებენ ჩვენზე. მისი სამო-
ქალაქო-საზოგადოებრივ მოტივებზე შექმნილი ლექსების კი-
თხვისას ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება, თითქოს აგერ ახლახან
იყოს დაწერილი. ამით იმის თქმა მინდა, რომ მიუხედავად იმი-
სა, ოცი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც იგი ჩვენგან წავიდა,
თავისი პოეტური მრწამსით, საქმითა და სიტყვით კვლავაც
ჩვენს შორის დგას და დღევანდელობას ისეთივე მგზნებარე-
ბით ეხმაურება, როგორც ყოველი ჩვენთაგანი.

ოცდაათიან წლებში თანამედროვე ცხოვრებისეულ მოვლე-
ნებზე მან შექმნა მთელი რიგი ლირიკული ქმნილებები, რო-
მელთა მნიშვნელობა დღემდე ძვირფასია. ეს ლექსები გაზ-
ლავთ: „ფოთლების, გულისა და ლექსების შესახებ“, „პირვე-
ლი ქუხილი“, „ესეც ზღვა არის“, „ზაპეს, შენ გიმღერ“, „ლექ-
სები ალაზანზე“, „მინდვრები ეძახიან პოეტს“ და „დამკვრელი
ბამბაში“. ხოლო ომის წლებში დიდი პოლიტიკური სიმახვი-
ლითა და ოსტატობით შექმნა საბრძოლო ლირიკის საუკეთე-
სო ნიმუშები, რითაც გულრწფელად აღაფრთოვანებდა სამ-
შობლოსათვის თავდადებულ მებრძოლ ადამიანებს, ხალხს.

ილო მოსაშვილს არასოდეს არ აკმაყოფილებდა ცხოვრე-
ბისეული ფაქტებისა და გრანდიოზული მოვლენების ე. წ. პო-
ეტური აღწერა. მან იცოდა, რომ პოეზია კიდევ „რადაცას“ გუ-
ლისხმობს, გარდა ლამაზი რითმებისა და მოხდენილი ფრთიან

გამოთქმებისა. ამიტომ იგი მხატვრულ სიტყვას მუდამ დიდი გულისხმიერებით ეკიდებოდა და შემოქმედებით წუთებში ალბათ უფრო მეტ ენერგიას ამ „რალაცის“ ძიებაში ხარჯავდა, რომ მხატვრული სახისათვის მეტი ფერი და იდუმალება მიენიჭებინა, პოეტური აზრისათვის — მეტი განათება.

ამიტომ არის, რომ თიიქმის ნახევარი საუკუნის წინათ დაწერილი მისი ლექსები ასე ცოცხლად და ცხოველმყოფელად გამოხატავენ თანამედროვე ცხოვრების მშენებელი ადამიანის ვნებებსა და მისწრაფებებს, ჩვენს რესპუბლიკაში უკანასკნელი წლების მანძილზე დიდი ეკონომიური და მორალური აღმავლობის დროსაც კი.

— ძმაო პოეტო,
ქალაქიდან ლექსებს რომ გვესერი,
აქ მოდი ჩვენთან —
გახდი ჩვენი შრომის ნაცვალი,
ვინ იცის, შენ რომ ჩააგდო თესლი,
თაფლისა ჰქონდეს თავთავს მარცვალი.

აქ მოდი ჩვენთან —
შეძახიან ერთად მინდვრები.
მოვდივარ, ძმებო
ძველი სევდა გულს არ მიღონებს.
გხლა დაბრუნდა მზის ამინდები
და ყვავილების სისხლით დავწერ ახალ სტრიქონებს.

ვკითხულობ ამ ლექსს და თვალწინ მეხატება ჩემი სამშობლო. ამერ-იმერის მზით გაბრწყინებული მინდვრები, მსხმოიარე ბაღ-ვენახები, ქართლის უზარმაზარი ველები, ალგეთისა და ხრამის ნაყოფიერი მიდამოები და ფიქრში კვლავ ალაზნის პირას ვდგევარ. შევყურებ ბროწეულის ყვავილებითა და ასკილის ტოტებით წითლად ატყარცალებულ, აალებულ კორდებსა და ბილიკებს, კავკასიონის თეთრ მწვერვალებს, გომბორის მთებს და მეხსიერებაში ახლა პოეტის სხვა სტრიქონები იღვძებენ: „თითქო დაჭრილი სარკმელთან ვწევარ, ცაში ღრუბლები ქარმა დახია, ცაში მწევარი მიჰკივის მწევარს, წინ სხვა ღრუბელი თეთრი ტახია“, ვიმეორებ ჩემთვის ჩუმად და ისევ მეგობრებთან ვარ, ისევ წინანდლის გზაზე მივქრევარ, უკან გვრჩება ილო მოსაშვილის სახლი,

მიზი მშობლიური სოფელი ვაჭირი, პოეტი კი კვლავ
ჩვენთან არის, ვხედავ მის ქარმაგ ძლიერ ფიგურას, პრეზიის
ცეცხლით ანთებულ გულს, არწივის ცხვირითა და ქორის თვა-
ლებით დამშვენებულ სახეს და გული მწყდება: რატომ არ გა-
მახსენდა, მეგობრებისათვის მეთქვა პოეტის უკანასკნელი
ლექსი „დაიცადეთ“:

რარიგ სწრაფად მიფრინავენ დღენი,
დაიცადეთ, ვინ აბრუნებს ჭარას!
როგორა სკამს ამ დაღეულ შარას,
ძმებო, ჩემი ფეთიანი ცხენი!

დაიცადეთ, გავიხედო უკან,
გზა იყო თუ ელვა იყო ერთი
ვინ მოხაზა ეს პატარა რუკა?
ან სად არის ქვეყანაზე ღმერთი!
ვინც დახატა, რად დასტოვა უკან
სიკაბუკის აელერილი მკერდი!

ცოტაც კიდევ, ბურანში ვარ ჭერაც,
მიპქრის ცხენი და ვერ შევაჩერე!
ავეოლივარ ვარსკვლავების ცქერას,
კაცის გზას რომ ალაღებდზე სწერენ...
დაიცადეთ, დაეხსენით წერას,
ჩემ სიმღერებს ვინ იმღერებს მერე!

მე როცა ამ ლექსს ბოლომდე ჩავიკითხავ ხოლმე, ერუანტე-
ლი მივლის და რაღაც გაუჩვენებელი შიშის გრძნობა მიპყრობს:
მაკვირვებს სინათლისა და სიცოცხლის გაყრის გარდუვალობის,
ყოველ წამს მოქალაქედნელი სიკვდილის წინასწარ შეგრძნებითა
და განცდის საშინელებით შთაგონებული ლექსის მშვენიერება.
აქ ჩაუტანებია პოეტს ყველაზე მეტად სტრიქონსა და სტრი-
ქონს შუა ნაღველი, ამ სტრიქონებიდან გამოსჰვივის ყველაზე
მეტად სინანული იმის გამო, რომ ასე სწრაფად მიფრინავენ
დღენი და ხელსა და ხელს შუა შეუძმწევლად გვიქრება სა-
ცოცხლე. არ შეიძლება ამ ლექსში მკითხველი არ ჩააფიქროს,
არ შეარხიოს და შესძრას ადამიანური ტკივილი და სიხარული
არ განაცდევინოს. ამ ლექსში სწორედ ყოველი ჩვენთაგანის
ფიქრი და ზრახვაა ქვეშეცნეულად გამჟღავნებული. წუთისოფ-
ლის დაღეულ შარაზე ჩვენც ხომ თავგამეტებით მიგვაქროლებენ

ფეთიანი ცხენი, ჩვენც ხომ სიყრმიდანვე აყოლილი ვართ შორეული ვარსკვლავების ცქერას, კაცის გზას რომ ალაღბედზე სწერენ..

ილო მოსაშვილი მომეტებულად თავისებური, დაფიქრებული პოეტია. მისი სული ცხოვრებისეულ დიდ სიხარულსა და აღტაცებასთან ერთად ბევრ ადამიანურ ტკივილსა და შწუხარებას იტევდა უთუოდ. ეტყობა, პოეტმა ადრეული სიჭაბუკიდანვე მოკიდებული თვით სიცოცხლის დასასრულამდე გაცილებით მეტი იგრძნო და განიცადა, ვიდრე ჩვენ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ. ამიტომ პოეტის ლირიკული ქმნილებების, სიხარულითა და ნაღველით დამუხტული სტრიქონების ილუმინაციის გამოცნობა და პოეტური სახეების გახსნა, სრულყოფილად აღქმა ყოველად წარმოუდგენლად მიგვაჩნია მისი პოემებისა და დრამატული ნაწარმოებების, მოთხრობების, ნარკვევების და მისი ადრეული პუბლიცისტური ლიტერატურული წერილების გაუთვალისწინებლად...

* * *

1940 წელს ილო მოსაშვილმა გამოაქვეყნა ვრცელი პოემა „ბაზალეთის ტბა“, რომელშიც ქეშმარიტად მაღალმხატვრული პოეტური ხელოვნებითაა ასახული ერთი მხრივ საქართველოში მენშევიკური მთავრობის ბატონობის ხანა, კერძოდ ჯუღელის რაზმების თავაშეგებული თარეში, მეორეს მხრივ ქართველი ატიოსანი მშრომელი ხალხის, მწყემსებისა და მიწის მუშების შეჭირვებული ცხოვრება, ხალხის წიაღიდან გამოსული თავდადებული ადამიანების გმირული ბრძოლა ძალმომრეობისა და უსაპართლობის წინააღმდეგ.

პოემა იწყება მოგონებით, როცა ჯერ კიდევ რევოლუციამდე, 1913 წელს, დიდი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ვაჟა-ფშაველა მიწას ეძებდა მთაში მცხოვრები ხელმოკლე ღარიბი ხალხის ბარში, შირაქის ველზე ჩამოსასახლებლად. დაუვიწყარია პოემის შესავალში ახალგაზრდა ილოსა და ვაჟა-ფშაველას შეხვედრა:

პო, დილა იყო თეთრი, რძიანი,
ლექსის სტრიქონზე მითრთოდა მაჭა,

უცრად დადგა ცხენის თქრალი
და შემოვარდა ეზოში ვაჟა.

„ბიჭო, სიდა ხართ —
დაჰკრა ეზოზე, —
პირდაღლო, ამ დროს როგორა გძინავს!“
შემოეკალთა ჩოხა თეძოზე
და ფეხით ლეწდა უზანგის რკინას.

წინ შევეგებე,
გაშალა მხარი,
ხელი სწორსავით გამომიწოდა.
ფშავის მთებიდან მუვირალი ხარი
რას გადმოგდო —
არფინ იცოდა.

ასევე დაუფიწყარია ვაჟა-ფშაველას გასაუბრება პოეტის
დედასთან. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ მთელი პოემა მეტად
ცოცხლად და შთამბეჭდავად არის დაწერილი, რომლის ოსტა-
ტურად ჩამოსხმული სიუჟეტის მოქნილობასა და მოძრაობაში
მოხდენილად იკვეთება ნაწარმოების მთავარი იდეა. პოეტი
პოემის შესავალშივე ზოსხლესილად, მხატვრული სიტყვება
და პოეტური აზრის უაღრესი ლაკონიურობით გვაცნობს სო-
ციალური უსამართლობისა და ჩაგვრის ხანაში მშრომელი ადამი-
ანის უნუგეშო ყოფას, რასაც მწირი მთებიდან ბარში ჩამო-
სახლებამაც ვერ უშველა და ერთნაირად ნაწარე იყო მისი ცხოვ-
რება მთაშიც და ბარშიც, ვიდრე მოწინავე იდეებით აღჭურვ-
ლი გამოჩენილი ერის კაცების მეთაურობით ხალხი არ აღსდ-
გა და თვით არ მოიშორა საუკუნეების მანძილზე ოფლითა და
წვით ნატარები მონობის ნძიპე უღელნი:

ძლიერს ძლიერი მიუდგა მხარში,
მიუდგა მიწა, ხარი, სახნისი,
უღონოს დარჩა მთაშიც და ბარშიც
მღვდელი, ჩარჩი და მამასახლისი.

მთაში არაგვი მთის ღობე-ყორეს
სთხრიდა, მოსთქვამდა კაცივით მწყრალი,
ბარში ურმულით მიმავალ ურემს
ცრემლად მისდევდა ალაზნის წყალი.

ამგვარი ცოცხალი პოეტური სტრიქონებით ხატავს პოეტი საქართველოში მენშევიკების ბატონობის ხანას და იქვე სინა-
ნულით დასძენს: „სამ წელს დასკირდათ დამშეულ ქოხებს მენ-
შევიკური ბორკილის ტეხვა“. და სწორედ ამ ბორკილებისა და
თეთრგვარდიელთა ბანდების განადგურების პროცესში იკვე-
თება მშრომელი ხალხის წიაღიდან გამოსული პოემის მთავარი
გმირების ძვირფასი მეგრძოლი სახეები, რომელთა თავგანწირ-
ვითა და გონიერი მოქმედებით მოიპოვა ხალხმა თავისუფლება.

პოემის მთავარი გმირი, ყოფილი მწყემსი მოჯამაგირე ლევა
თავისი ბედის თანაზიარის ბერდიას სისხლს აიღებს, რომელიც
ბოხოლა მკედელამ იმიტომ მოჰკლა, რომ ათი წლის ერთგულა
სამსახურისათვის გასამრჯელო არ მიეცა. ამის შემდეგ ლევა
სტოვებს თრიალეთის ქედებს, სადაც იგი მკედელას ფარებს
მწყემსავდა, და ბაზალეთის ტბის მიდამოებს შეეხიზნება.

ეს უკვე ის დროა, როცა მენშევიკური მთავრობის წინააღ-
მდეგ ხალხი აღსდგა და ხმაჟალა განაცხადა:

მთავრობაც,

ქვეყანაც — ქვეყანას არა ჰგავს,

საწყალ კაცს რომელი გაჰართავს?

პური ჩვენ არა გვაქვს,

მიწა ჩვენ არა გვაქვს,

ფუ ასეთ კანონს და სამართალს!

აქ გაიცნობს ლევა მოწინავე მუშა-მკედელს, გამობრძმედილ
რევოლუციონერს, რომელსაც ხალხი თბილელის სახელით იც-
ნობს, და ისიც მისებრ გულწრფელად იწყებს ბრძოლას უსა-
მართლობის წინააღმდეგ და განა მართო ლევა?

შემოსეოდა ხეობის პირებს

ხალხი, ჭირში და ლხინში გამტანი...

და ბაზალეთზე შეფიცულ გმირებს

წინ მოუძლოდათ ოქროს აკვანი...

მოდის ლანქერად ფეხზე ამდგარი

ყველა მთიელი, ყველა ბარელი, —

ვისაც კი დღემდე, როგორც ადღარი,

სცემდა ცხოვრება გაუხარელი.

ლევა? — ეინ იცის, რამდენი ლევა,

შურისძიების ეინით აღძრული!

მოდის, საქვეყნო რისხვას და დელგმას
არც პირი უჩანს, არც დასასრული.

მოდის, რომ ქართლშიც დადგეს სიმართლე
და საბჭოების დიდი ზაფხული.

როგორც ვხედავთ, ილო მოსაშვილის ვრცელი პოემა — „ბაზალეთის ტბა“ ერთ-ერთი პირველი ეპიური ნაწარმოებია, რომელშიც მაღალმხატვრული პოეტური ფერებითა და ბატალური სცენებითაა გადმოცემული ხალხის რჩეული ადამიანებისა და მშრომელთა ფართო მასების თავგანწირული ბრძოლა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის. პოემა სავსეა პლასტიკური ყოფითი სურათებით, მოკვეთილი მეტაფორული გაოთქმებით და ამიტომაც ბოლომდე შეუწე-ბელი ინტერესით იკითხება. პოემა დაწერილია სადა, უბრალო, სასაუბრო ხატოვანი ენით, მაგრამ ამავე დროს მასში იგრძნობა მომეტებულად მაღალმხატვრული დახვეწილი პოეტური სტი-ლი და ეს კიდევ უფრო აძლიერებს და ცხოველმყოფელს ხდის პოეტის ლირიკულ ჩანაფიქრსა და პოემის ემოციურ ძალას:

დგას
კლდის ნიჩაფზე შედგმული სახლი,
ნისლში ჩაფლულა კარიც და ეზოც,
პირდადრენილი ბებერი ძაღლი
ხრავს მგლის გამოხრულ კედილას თქოს.

მიწურში ბოლავს კვარი და ჩალა,
კერის ფიცარზე კრიალებს მატლი
და ქვის კედლებზე ანათებს შავად
გვჯლის კარივით შემხმარი კვარტლი.

ასევე წმინდა, დახვეწილი ნატიფი სტილითა და ოსტატო-ბით შექმნა პოეტმა რამდენიმე საბავშვო პოემა, რითაც დიდად შეუწყო ხელი ქართულ საბავშვო საბჭოთა ლიტერატურის განვითარებას. ეს პოემები გახლავთ: „როზგა ჩაფარი“, „უცნა-ური ცხოველი“, „სამი მონადირე“, „კიკნას თავგადასავალი“ და „ერთად“. ყველა ამ ნაწარმოებს კარგად იცნობს ქართველი მკი-თწველი და მათ შინაარსობრივ გარჩევას აქ არ შეეუდგებით. მხოლოდ ვიტყვით, რომ ეს პოემები ჩვენთვის მით უფრო სა-

ინტერესონი არიან, რომ მათ ერთნაირი გულისხმიერებით კითხულობენ როგორც მოზარდი თაობა და ახალგაზრდობა, ისე ჭარმაგი და ხანდაზმული ადამიანები. რასაკვირველია, ამ პოემების ამგვარი გამარჯვება გაპირობებულია მათი შემოქმედლის დიდი პოეტური ხელოვნებით.

ილო მოსაშვილი ამ მხრივაც ღირსეულად აგრძელებს ჩვენი დიდი კლასიკოსების — ილიას, აკაკისა და ვაჟას ლიტერატურულ ტრადიციებს, მართლაც და დღემდე ზომ ინტერესით კითხულობენ პატარებიცა და დიდებიც აკაკის საბავშვო ლექსებს, ვაჟას „შვლის ნუკრის ნაამბობსა“ და ილიას „ტყემ მოისხა ფოთოლი“. კითხულობენ, და როგორც პატარები, ისევე დიდებიც ერთნაირად ტყებთან და სიამოვნებენ ცინცხალი, გაუხუნარი ფერებითა და უბერებელი პოეტური აზრით. აქ არას ჩამარხული სწორედ ის პოეტური იდუმალება, რომლის ხელყოფა ყველას არ ძალუძს. ილო მოსაშვილი აქაც ხელბედნიერი პოეტია, ხოლო ყოველივე ამის საუკეთესო საბუთი მისი საბავშვო პოემებია.

* * *

ილო მოსაშვილს დიდი დამსახურება მიუძღვის ქართული საბჭოთა დრამატურგიის განვითარების საქმეშიც. როგორც მისი ბიოგრაფიიდან ვიცით, იგი სიკვამლეიდანვე გატაცებული იყო თეატრალური ხელოვნებით. პოეტი ჯერ კიდევ სტუდენტობის პერიოდში წერდა პიესებს, რომელთა სცენაზე განხორციელებას თვით ხელმძღვანელობდა სიღნაღისა და თელავის თეატრებში, როგორც ნიჭიერი რეჟისორი და აქტიორი...

1930 წელს პოეტმა გამოაქვეყნა თავისი ვრცელი დრამატული ნაწარმოები „ორი ნაპირი“, რომელშიც დიდი პოლიტიკური სიმახვილითა და გამჭრიახობით არის ასახული ქართველი ხალხის ყოფითი სურათები, მისი თავდადებული ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა და განმტკიცებისათვის, რაც ჩვენში 1921—1922 წლებში ხდებოდა. ხოლო ორმოცდაათიან წლებში მან ზედიზედ გამოაქვეყნა თავისი დრამატული ნაწარმოებები: „მისი ვარსკვლავი“, „სადგურის უფროსი“, „ჩაძირული ქვები“ და „გზა მშვიდობისა“, რითაც ერთბაშად მიიზღო ქართული მწერლობისა და საზოგადოების ყურადღება,

როგორც დრამატული ხელოვნების გამოჩენილმა ოსტატმა. ყველა ეს პიესა შექმნილია დიდი პატრიოტული მგზნებარებით და ამიტომაც სიყვარულით მიიღო მაყურებელმა გარდა ამისა პოეტმა შექმნა საოპერო ლიბრეტო: „დიადი გზა“, რამდენიმე კინო-მოთხრობა, საინტერესო მოთხრობები და ნარკვევები, ლიტერატურული წერილები და სხვა, რითაც მხურვალედ ეხმარებოდა თანამედროვე აქტუალურ ცხოვრებისეულ საკითხებსა და მოვლენებს.

* * *

ილო მოსაშვილი დიდი გულისხმიერებით და გემოვნებით თარგმნიდა მშობლურ ენაზე როგორც გამოჩენილი რუსი და უკრაინელი პოეტების ლირიკულ ქმნილებებს, ისე სხვა მოძვერესპუბლიკების პოეტების ნაწარმოებებს. მის მიერაა თარგმნილი ა. ნავოის — „ფარხადი და შირინი“ (ნაწყვეტი), დავით სასუნცის. — „სომხური ეპოსი“, რომლებიც დღესაც ინტერესით იკითხება. ხოლო პოეტის მიერ შესრულებული ი. ფრანკოს „თავისუფალი სონეტების“ თარგმანი უეჭველად ლირიკული ლექსების თარგმნის ნიმუშებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ. ასევე ხელამოდ აქვს შესრულებული პოეტს ლესია უკრაინკას ლირიკული ლექსების თარგმანები, ვ. მაიაკოვსკის — „პირველი კომუნარები“, ს. ესენინის „საბჭოთა რუსეთი“ და ბევრი სხვა.

როგორც ვხედავთ, ილო მოსაშვილი მომეტებულად მრავალფეროვანი შემოქმედია. მისი უდიდესი ღირსება, როგორც მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის, სწორედ ის არის, რომ იგი მთელი თავისი შინაგანი ბრწყინვალეობითა და სიტყვით მხურვალედ იყო დაკავშირებული ქართველი ხალხის დიდ შემოქმედებით აღმავლდასთან.

ილო მოსაშვილი 1938 წელს არჩეული იქნა საქართველოს სსრ პირველი მოწვევის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად, ხოლო შემდეგ გარდაცვალებამდე იგი საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს ყველა მოწვევის უცვლელი დეპუტატი იყო. ამასთან ერთად მას ჰქონდა მიღებული მთავრობის რამდენიმე ჯილდო, და იყო საქართველოს მშვიდობის კომიტეტის თავმჯდომარე.

ილო მოსაშვილს წელს დაბადებიდან ოთხმოცი წელი შეუბრუნდა, ხოლო გარდაცვალებიდან ოცდამეცხრამეტი წელი. მაგრამ გვეჩვენება, რომ პოეტი თავისი მაღალმხატვრული შემოქმედებით დღესაც ჩვენ შორის დგას გაუბზარავი ომახიანი ხმითა და თავისებური ვაჟკაცური შემართებით ევლავაც ქართველი ხალხის უკეთესი მომავლისათვის იბრძვის.
